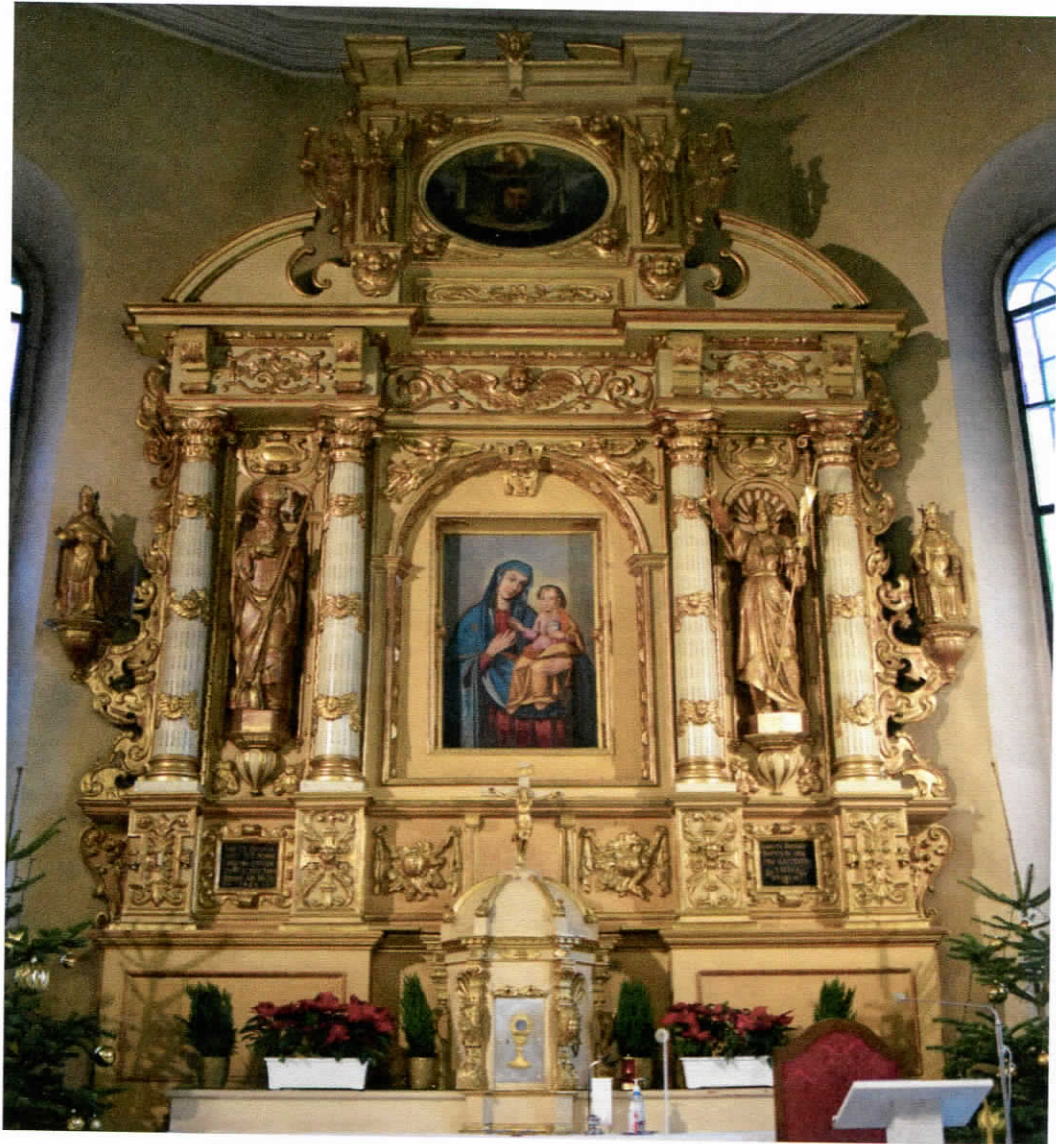

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH

OLTARZ GŁÓWNY W KOŚCIELE P.W. ŚW. MIKOŁAJA W WARCE

opr. Agata Malik-Ptaszyńska

Warka styczeń 2023

nr rejestru zabytków: 5330A/47/66 Z DNIA 17 LUTEGO 1986 R.

Autorzy: Czas powstania: 1610 r. ,

Materiał, technika: ołtarz: drewniany, polichromowany, złożony, obrazy olejne na płótnie lnianym.

Wymiary i kształt: ołtarz szer: 4,6 m, wys: 6m

Lokalizacja: ul.Farna 10, 05-660 Warka

Użytkownik: Parafia p.w. św. Mikołaja Biskupa w Warce

Przedmiot prac.

Przedmiotem prac będzie drewniany rzeźbiony, złożony, polichromowany neobarokowy **ołtarz główny** w Kościele p.w. św. Mikołaja Biskupa w Warce wraz z umieszczonymi w nim obrazami: Veraikon i Matka Boska z Dzieciątkiem.

Informacje o obiekcie

Kościół parafialny w Warce powstał w roku 1603-35 w miejscu świątyni z 1501 r. Jedne z większych zniszczeń świątyni miały miejsce w czasie potopu szwedzkiego i II wojny światowej. W 1836 roku świątynia została przebudowana i odrestaurowana, kolejna wielka odbudowa miała miejsce w 1948 r.

Ołtarz główny powstał w 1610 roku.

Opis formalny

Ołtarz architektoniczny ustawiono na tle wschodniej ściany prezbiterium. Nastawa posadowiona została na wysokim cokole jest trójosiowa, dwukondygnacyjna. Centralną jego część stanowi nisza o półkolistej arkadzie, w której umieszczono prostokątny obraz z przedstawieniem Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Po bokach niszy cztery kolumny korynckie ustawione na cokołach dźwigają łamane belkowanie. Dwie nisze muszlowe pomiędzy kolumnami wypełnione są przez rzeźby Jana Chrzciciela po prawej stronie i św. Mikołaja po lewej. Po bokach ołtarz spinają uszaki małżowinowo-chrząstkowe, dalej rzeźby św. Barbary i Katarzyny posadowione na kroksztynach.

Centralną część zwieńczenia wypełnia owalny obraz z przedstawieniem Veraikonu. Po bokach obrazu na tle pilastrów ustawiono złożone figury aniołów.

Cała powierzchnia ołtarza jest szczelnie wypełniona ornamentyką : festony, putta, guzy, małżowinowo-chrząstkowa.

W dolnych partiach ołtarza znajdują się malowane napisy: *Sancte Nicolae humus ecte patrone conserva gregem tuum a malo pastor bone Anno dni*, *Sancte Joannes Baptista ora pro Civitate ista*

Obraz Matka Boska z Dzieciątkiem

Maryja ujęta w półfigurze przedstawiona jest na jednolitym, szarym tle. Odziana jest w czerwoną suknię i błękitną, bogato drapowany płaszcz ze złotą lamówką i motywem gwiazdy. Na lewej ręce trzyma dzieciątko, ku któremu pochyla twarz. Chrystus w różowej sukience i ugrowym płaszczu, prawą ręką błogosławi w lewej trzyma jabłko królewskie. Jego twarz ujęta un face okalają lokate, jasne włosy,

Veraikon

Obraz o kształcie owalu poziomego wypełnia chusta z wizerunkiem twarzy Chrystusa. Ciemny zarost i ciemne długie włosy kontrastują z bladą karnacją. Na głowie umieszczono symbol męki pańskiej – cierniową koronę. Chustę podtrzymuje anioł.

Technika i technologia

Ołtarz wykonany został z drewna: struktury iglastego, elementy rzeźbione z drewna lipowego. Łączenia stolarskie sporządzono na wpust, kołki, użyto kleju glutynowego do sklejenia poszczególnych fragmentów. Całość pokryto zaprawą klejowo-kredową, elementy przeznaczone pod złączenia dokładnie wyszlifowano. Struktury pomalowano w technice olejnej. Wykonano złączenia złotem płatkowym, kładzionym na pulment, z rozróżnieniem "na mat" i "na poler". Elementy złożone zostały wtórnie pokryte szlagmetalem w technice mikstionowej.

Obrazy: *Matka Boska z Dzieciątkiem*, *Veraikon* wykonane zostały w technice olejnej, na płótnie lnianym pokrytym gruntem klejowo-kredowym. Całość naciągnięta została na krosna drewniane.

Stan zachowania

Struktura ołtarza jest w złym stanie technicznym. Widoczne są drobne ubytki formy, spękania, rozeschnięcia, często z prze-mieszczeniem elementów. Drewno zaatakowane zostało przez drewnojady, otwory będące skutkiem ich żerowania można zauważyć na strukturze a w szczególności w obrębie elementów snycerskich. Powierzchnię ołtarza pokrywa równomierna warstwa brudu. Widoczne są liczne ingerencje konserwatorskie. Struktury zostały kilkakrotnie przemalowane, co spowodowało wyoblenie krawędzi, zniekształcenie formy. Wszystkie przemalowania utrzymane są w odcieniach bieli. Warstwa malarska w wielu miejscach uległa złuszczeniu, najczęściej wraz z zaprawami, odsłaniając drewno. Elementy złożone pokryte zostały szlagmetalem i pozłotką. Płatki metalu pociemniały i skorodowały, co spowodowało iż forma elementów snycerskich stała się nieczytelna.

Obraz Matka Boska z Dzieciątkiem

Obraz jest w złym stanie. Płótno faluje, co powoduje pękanie grubej warstwy malarskiej. Widoczne są podnoszące się łuski gruntu wraz zaprawą malarską. Powierzchnia malatury pokryta jest równomierną warstwą brudu, werniks pożółkł. Całość jest przemalowana.

Obraz *Veraikon*

Obraz jest mocno pofalowany. Powierzchnię pokrywa warstwa brudu. Werniks pożółkł, zmieniając kolorystyką obrazu.

Wnioski i założenia

Ołtarz główny jest dominującym elementem kościoła w Warce. Jego kilkakrotne, nieestetyczne przemalowanie, pokrycie elementów snycerskich imitacją złota spowodowały, że ten najważniejszy element świątyni stracił swój pierwotny wygląd. Działania konserwatorskie powinny zmierzać do przywrócenia kolorystyki i formy nadanej ołtarzowi w momencie jego powstania, tak aby jednocześnie mógł służyć jako ważny element kultu.

Zaleca się zatem wykonanie konserwacji technicznej i estetycznej, które pozwolą na przywrócenie stabilności strukturze ołtarza, oraz jego walorów artystycznych. W tym celu należy usunąć wtórne nawarstwienia, przemalowania, przeżłocenia i kity. Zakłada się podklejenie spęcherzeń i odspojen warstwy gruntów w obrębie polichromii, złoczeń i ewentualnych srebrzeń. Drewno powinno zostać poddane impregnacji, najbardziej zniszczone elementy struktur należy wymienić. Następnie zaleca się sklejenie poluzowanych łączów, uzupełnienie drewna, i zapraw. Konserwacja estetyczna będzie polegała na uzupełnieniu złoczeń oraz scaleniu kolorystycznym monochromii.

Obraz *Matka Boska z Dzieciątkiem*

Proponuje się przeprowadzić konserwację obrazu *Matka Boska z Dzieciątkiem*. Należy w pierwszej kolejności obraz zdjąć z krosien. Proponuje się oczyścić odwrocie na sucho, następnie usunąć pożółkłe werniksy, przemalowania, niewłaściwie wykonane kity. Należy posklejać ewentualne rozdarcia płótna, wstawić lniane protezy. W razie konieczności zaleca się wykonanie dublażu. Następnie proponuje się uzupełnienie gruntów i scalenie kolorystyczne malowidła. Na koniec należy obraz zabezpieczyć werniksem i naciągnąć na nowe krosna.

Obraz *Veraikon*

Obraz należy zdjąć z krosien, wyczyścić odwrocie i warstwę malarską. Proponuje się usunięcie pozostałości werniksów, nieestetycznych retuszy i kitów. Następnie należy obraz wyprasować, posklejać ewentualne rozdarcia płótna, wstawić lniane protezy. W razie konieczności zaleca się wykonanie dublażu. Ubytki gruntów proponuje się uzupełnić, następnie scalić kolorystycznie i zawerniksować.

Proponowane postępowanie konserwatorskie.

Ołtarz

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej,
2. Demontaż ołtarza,
3. Wstępne oczyszczenie ołtarza z powierzchniowego kurzu.
4. Wykonanie sond i ustalenie stratygrafii
5. Ewentualne wykonanie zabiegów dezynfekcyjnych i dezynsekcji.
6. Usunięcie przemalowań polichromii, wtórnych nawarstwień z partii złożonych,
7. Usunięcie zdegradowanych i wtórnych warstw gruntu,
8. Impregnacja – wzmocnienie strukturalne drewna – zostanie przeprowadzona metodą iniekcji, kąpieli i powlekania. Zakłada się użycie jako impregnatu 10 - 15% roztworu Paraloidu B-72 w toluenie i aceto-nie. Elementy drewniane zdrowe metodą powierzchniową, przez nanoszenie pędzlem od odwrocia 5% w wym. roztworu.
9. Wzmocnienie połączeń poszczególnych elementów ołtarza oraz pęknięć drewna, uzupełnienie szczelin i ubytków wstawkami z drewna oraz żywicą epoksydową dwuskładnikową Axson S.C. 258.
10. Zrekonstruowanie brakujących elementów snycerskich w drewnie lipowym, drobne ubytki formy zostaną uzupełnione żywicą epoksydową dwuskładnikową Axson S.C. 258.
11. Uzupełnienie ubytków gruntów. W tym celu użyta zostanie zaprawa klejowo-kredowa, oraz szpachlówka akrylowa.

12. Uzupełnienie ubytków , rekonstrukcja złoceń i ewentualnych srebrzeń złotem i srebrem płatkowym metodą klejową na pulmencie na poler i mat.
13. Scalenie kolorystyczne polichromii, ewentualna rekonstrukcja. Proponuje się użycie odsączonych farb olejnych (karnacje), farb olejnych, bądź akrylowych – struktury, proponuje się pokryć warstwy monochromatyczne laserunkiem.
14. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej.

Obraz *Matka Boska z Dzieciątkiem, Veraikon*

1. Wykonanie badań stratygraficznych, dokumentacji fotograficznej,
2. Zdjęcie obrazu z krosien
3. Oczyszczenie odwrocia na sucho: skalpelami, gumką,
4. Oczyszczenie z brudu i kurzu: na sucho, pędzlem, gumką; chemicznie: dobranymi odczynnikami,
5. Usunięcie pozostałości werniksów (terpentyna, etanol)
6. Usunięcie retuszy, przemalowań – chemicznie po wykonaniu prób,
7. Usunięcie nieestetycznych, wadliwie wykonanych kitów,
8. Usunięcie wadliwie wykonanych łat i protez,
9. Prasowanie,
10. Wykonanie protez w miejscach dziur w płótnie: z płótna o splocie i grubości podobnej do oryginalnego, wklejonych przy pomocy kleju *Acrylkleber 360 HV firmy Lascaux*, sklejenie rozdarcie płótna tym samym klejem,
11. W razie konieczności dublowanie obrazu, bądź wzmocnienie obrzeży: przygotowanie i impregnacja (*Imprägnierung firmy Lascaux*) płótna dublażowego, nałożenie kleju dublażowego (Beva f. G.Berger),
12. Uzupełnienie ubytków gruntu, modyfikowanym kitem klejowo – kredowym,
13. Naciągnięcie na krosna
14. Izolacja kitów szelakiem,
15. Werniksowanie pośrednie,
16. Scalenie kolorystyczne przy użyciu odsączonych farb olejnych,
17. Werniksowanie końcowe odpowiednio dobranym werniksem,
18. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej.

2023 -12- 19

DR.5144.1.2023.TG

Niniejsza decyzja
jest ostateczna

2 dn. 23. 02. 2023 r.

Radom, 08 lutego 2023 r.

DECYZJA 64/DR/23

Na podstawie art. 7, pkt 1, art. 36 ust. 1, pkt 1, ust. 5, art. 89 pkt 2, art. 92 ust. 6 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Dz. U. 2022, poz. 840) §1 ust. 1 pkt 1a, §3, ust. 1,3, § 12 ust. 1, pkt 1,2,3,5, ust. 2, pkt 1,3,4, ust. 3 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2021 poz. 81) oraz art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego (Dz. U. 2022, poz. 2000, ze zm.)

w związku z wnioskiem: Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. św. Mikołaja w Warce, reprezentowanej przez ks. Pawła Witkowskiego, Proboszcza, data wpływu wniosku: 06.02.2023 r.

w sprawie: uzyskania pozwolenia na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym z kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja położonego przy ul. Farnej w Warce, pow. grójecki

Orzekam

1. P o z w a l a m Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. św. Mikołaja w Warce na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym z kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja w Warce, pow. grójecki – zgodnie ze złożonym wnioskiem i załączonym programem prac konserwatorskich:

Tytuł opracowania: „Program prac konserwatorskich i restauratorskich. Ołtarz główny w kościele pw. św. Mikołaja w Warce”

Autor opracowania: mgr Agata Malik-Ptaszyńska – konserwator dzieł sztuki

Data opracowania: styczeń 2023 r

2. O k r e ś l a m w a r u n e k polegający na obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania przez osobę spełniającą wymagania, o których mowa odpowiednio w art. 37a ust. 1 i 2, ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3. O k r e ś l a m w a r u n e k, że wnioskodawca powinien przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac, a w toku prac na 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby, o której mowa w ust. 2 niniejszej decyzji, t.j.: a) imienia, nazwiska i adresu tej osoby, b) dokumentów potwierdzających spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa odpowiednio w art. 37a ust. 1 i 2 ustawy, c) oświadczenia tej osoby, o przyjęciu obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania.

4. Ważność niniejszego pozwolenia upływa z dniem 31.12.2026 r.

Uzasadnienie

Barokowy ołtarz główny z 1 ćw. XVII w. z kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja w Warce (wraz z obrazami i rzeźbami ołtarzowymi) został wpisany do rejestru zabytków byłego województwa radomskiego prawomocną decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Radomiu pod nr rej. nr rej. 47/B/86 z dnia 17.02.1986 r. Stąd kompetencje MWKZ do wypowiedzania się w tej sprawie zgodnie z art. 36 ust.1, pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Przedmiotowy ołtarz został wykonany ok. 1610 r. w. z drewna sosnowego i lipowego (dekoracja snycerska). Jest symetryczną, dwukondygnacyjną formą architektoniczno-rzeźbiarską z arkadową niszą na obraz MB z Dzieciątkiem (XVIII w.), ujętą po bokach podwójnymi podwójnymi kolumnami korynckimi, dźwigającymi łamane belkowanie. Pomiedzy kolumnami znajdują się nisze konchowe z rzeźbami św. Jana Chrzciciela i św. Mikołaja. Nastawę flankują uszaki małżowinowochrzęstkowe z rzeźbami św. Barbary i św. Katarzyny. W prostokątnym zwieńczeniu ujętym przerywanym gzymsem, znajduje się owalny obraz z przedstawieniem Veraikonu (XVII w.). Po bokach obrazu ustawiono figury aniołów. Cała powierzchnia ołtarza wypełniona jest dekoracją. Występuje ornament w postaci festonów, putt, guzów, kompozycji akantowych, ornamentu małżowinowochrzęstkowego. W dolnych partiach znajdują się malowane napisy w języku łacińskim. Ołtarz jest polichromowany i złożony. Obrazy ołtarzowe zostały wykonane w technice olejnej na płótnie.

Stan techniczny ołtarza jest zły. Przed wszystkim występują ubytki, spękania, rozeschnięcia i elementów drewnianych, rozluźnienia połączeń stolarskich. Drewno jest zaatakowane przez drewnojady, zwłaszcza w partiach snycerskich. Powierzchnia ołtarza jest pokryta warstwą zabrudzeń. Widoczne są wcześniejsze ingerencje konserwatorskie. Ołtarz był wielokrotnie przemalowany. Warstwa malarska w wielu miejscach uległa złuszczeniu. Elementy złożone pokryto szlagmetalem. Obrazy również znajdują się w złym stanie technicznym. Podobrazia są pofalowane, co powoduje spękania warstwy malarskiej. Obrazy pokryte są warstwą zabrudzeń. Werniks jest mocno pożółkły, co wpłynęło zmianę kolorystyki przedstawień.

W związku z powyższym w celu przywrócenia pierwotnej kolorystyki i formy zabytku zostanie przeprowadzona kompleksowa konserwacja techniczna i estetyczna przedmiotowego ołtarza. Ze stanowiska konserwatorskiego stwierdzam, iż działania konserwatorskie proponowane w programie prac aut. mgr Agaty Malik-Ptaszyńskiej, polegające na, m.in. : usunięciu wtórnych nawarstwień, przemalowań, przezłocen i kitów, podklejeniu spęcherzeń i odspojen warstwy gruntów w obrębie polichromii, złocen i ewentualnych srebrzeń, impregnacji strukturalnej, wymianie zniszczonych elementów, sklejeniu poluzowanych łączeń, uzupełnień w drewnie (dekoracji snycerskiej) i zaprawie, uzupełnieniu złocen i scaleniu kolorystycznym polichromii oraz pełnej konserwacji obrazów ołtarzowych wpłyną pozytywnie na stan techniczny i estetyczny ołtarza głównego.

Dlatego orzekam jak wyżej.

Pouczenie

Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione podstawie art. 47 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*Dz. U. 2022 r., poz. 840*).

Należy niezwłocznie zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu prac albo badań;

Należy zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu prac;

Należy prowadzić dokumentację przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac albo badań oraz opracowania wyników tych badań, w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazania ich wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia tych prac lub badań;

Zobowiązuje się wnioskodawcę do dokonywania odbioru częściowego i końcowego wykonanych prac z udziałem wojewódzkiego konserwatora zabytków;

Od niniejszej decyzji służy stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, które strona może wnieść w terminie 14 dni od dnia doręczenia niniejszej decyzji, za pośrednictwem tutejszego organu (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu, 26-600 Radom, ul. Żeromskiego 53, p. 345, tel./fax 48/363-85-14; 48/363-92-14, www.mwzk.pl; mail: radom@mwzk.pl).

Z t.j. MAZOWIECKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW
Witold Bujakowski
Kierownik Delegatury w Radomiu

Otrzymują:

1. Wnioskodawca
2. 2 x a/a

Dokonano opłaty skarbowej w wysokości 82,00 / osiemdziesiąt dwa zł./ na rachunek bankowy nr 52124032591111001013406544 na podstawie przepisów ustawy o opłacie skarbowej z dnia 12 października 2016 r. (Dz. U. z 2022, poz. 2142, ze zm.)